

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И
ПОСЛОВНЕ ИНФОРМАТИЧАРЕ – СИРМИЈУМ**

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

**ЗАСТУПЉЕНОСТ ПРИРОДНИХ МАТЕРИЈАЛА У РАДУ
СА ДЕЦОМ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА**

Професор:

др Марта Дедај, проф.

Студент:

Бојана Шилковић

Сремска Митровица, 2024.

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И
ПОСЛОВНЕ ИНФОРМАТИЧАРЕ – СИРМИЈУМ**

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

ТЕМА

**ЗАСТУПЉЕНОСТ ПРИРОДНИХ МАТЕРИЈАЛА У РАДУ
СА ДЕЦОМ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА**

ПРЕДМЕТ

ИГРА КАО ЦЕНТАР ПРЕДШКОЛСКОГ КУРИКУЛУМА

Професор:

др Марта Дедај, проф.

Студент:

Бојана Шилковић

бр.индекса 31/22М

Сремска Митровица, 2024.

Апстракт

Овим радом смо испитивали заступљеност природних материјала у предшколској установи ПУ „Моје детињство“, Вртића „Младост“, као и приватном вртићу „Чудесна шума“ из Чачка приликом реализације активности које подражавају и подстичу дечији развој. На основу тога, поставили смо три истраживачка задатка: (1) испитати мишљење васпитача о опремљености, доступности и примени природних материјала у свакодневном раду са децом; (2) утврдити доступност природних материјала у различитим просторним целинама у радном простору васпитних група; (3) испитати у којој мери васпитачи планирају богаћење радног простора природним материјалима. Добијени резултати су показали да васпитачи у Вртићу „Младост“ и ПУ „Чудесна шума“ у великој мери подржавају коришћење природних материјала у раду са децом, са различитим степеном спремности и могућности за имплементацију. Већина васпитача сматра да је простор могуће реорганизовати у складу са потребама деце, и већина њих у великој мери укључује локалну заједницу у проналажењу и коришћењу природних материјала. Анкетирани васпитачи, такође, указују на важност заједничког ангажовања деце, родитеља и васпитача у обогаћивању радног простора.

Кључне речи: *игра, материјали (дидактички материјали), природни материјали, просторне целине и предшколски узраст.*

Садржај

Увод

1. ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ	7
1.1. Дефинисање основних појмова	8
1.2. Карактеристике игре	11
1.3. Средина у којој дете истражује и средства и материјали у оквиру ње ...	15
1.4. Природни материјали у раду са децом предшколског узраста	27
2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	31
2.1. Проблем и предмет истраживања.....	32
2.2. Циљ и задаци истраживања.....	33
2.3. Методе, технике и инструменти истраживања	34
2.4. Популација и узорак истраживања.....	34
2.5. Статистичка обрада података	34
2.6. Организација и ток истраживања	34
3. АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА	36
3.1. Одговори васпитача запослених у ПУ „Моје детињство“ у Вртићу „Младост“	37
3.2. Одговори васпитача запослених у приватном вртићу ПУ „Чудесна шума“	43
3.3. Резултати одговора из чек листе.....	48
3.4. Промене у пракси	50
Дискусија.....	58
Закључак.....	60
Литература.....	63
Прилози.....	65

Увод

Деца уче истражујући свет око себе, чинећи, посматрајући и учествујући у активностима. Посматрање аутентичних, нарочито истраживачких активности деце, ослушкивање њихових претпоставки, двоумљења и начина размишљања, као и сагледавање открића до којих често самостално долазе, сведочи о томе како деца јесу „мислиоци“ – способни за стварање и проверавање властитих хипотеза у комуникацији с другима. Читав репертоар улога васпитача у процесу учења деце може да се сажме у две кључне тачке: стварање услова за учење деце (окружење) и индиректна подршка различитим активностима у процесу учења, којом се детету не одузима ауторство над тим процесом. Окружење или средина за учење и развој није само непосредан физички простор, већ он чини целину са својим социјалним, културним, дискурзивним и физичким карактеристикама, којима се обликују интеракције учесника праксе вртића – деце, васпитача, родитеља и заједнице (Павловић Бренеселовић, Крњаја, 2017).

Полазећи од претходних навода, *Основа програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“* (2018) и схватања да истраживање деце треба посматрати као основу за развој различитих компетенција, контекст у којем се деца могу развијати, а не само као основу за изградњу искустава за касније учење науке, спроводи се истраживање са акцентом на материјалима који се уносе у радни простор и подстичу на истраживање код деце са нагласком на природне материјале.

Развој деце предшколског узраста представља један од најважнијих аспеката у раном образовању, јер управо у овом периоду деца почињу да истражују и разумеју свет око себе. Природни материјали играју кључну улогу у овом процесу, јер омогућавају деци да развију своје когнитивне, моторичке и социјалне вештине кроз интеракцију са окружењем.

Природни материјали, као што су дрво, камен, песак, вода и лишће, представљају богате ресурсе за учење и развој деце. Они пружају могућност за сензорне и манипулативне активности, што је од суштинског значаја за развој моторичких вештина и когнитивних способности. Деца кроз игру и експериментисање са природним материјалима развијају креативност, критичко мишљење и способност решавања проблема.

Увидом у све наведено, рад који је пред нама истражује важност природних материјала у предшколском образовању. Сагледавајући значај који природни материјали имају у формирању окружења за учење, рад истражује како њихова употреба може позитивно утицати на свеукупни развој детета и омогућити му да активно и самостално учествује у процесу учења.

1. ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ

1.1. Дефинисање основних појмова

Појмови за које сматрамо да су основни у овом раду су: игра, материјали (дидактички материјали), природни материјали и предшколски узраст.

Игра је, као саставни, а можда и као најважнији део детињства, као забава, али и као педагошко средство, одувек била присутна у животима деце и младих. Из тога произилази да је игра најважнија активност у животу деце, посебно на предшколском узрасту.

За игру се обично истиче да је то изванредно комплексна људска активност и да се може посматрати са много аспеката. То је, у ствари, један веома важан аспект живљења, незаменљивог значаја за развој детета и одраслих људи и заједница у целини (Митранић, 2016).

За игру се каже да представља основни и главни облик дечје активности, а потреба детета за игром објашњава се особеностима дечјег узраста. Наиме, дете живи у одређеној средини која на њега непосредно делује и изазива његова интересовања и потребе (Карић, 2019). Зато се каже да игра произилази из потребе детета за светом и да се код детета јавља жеља да утиче на околину, да је мења и тако је упозна.

Игра је и спонтана активност која је сама себи циљ. Другим речима, она је витална веза између човека и света који подразумева пуну ангажованост маште између унутрашњег и спољашњег живота (Стојановић, Богавац, 2015). Важно је нагласити да је основно обележје игре слобода.

Материјали, тј. дидактички материјали се дефинишу као „дидактички обликовани објективно дани предмети, производи људског рада који у настави служе као извори спознавања, односно учења“ (*Педагошка енциклопедија*, 1989: 105). Веома су погодни за откривање физичких и логичких сазнања, а то могу бити предмети свакодневне употребе, полуструктурирани материјали, природни материјали, игре и све оно што може и за децу и за васпитаче бити у истраживачком, односно откривачком духу.

Савремени васпитно-образовни процес не може замислити без квалитетних материјала. Они олакшавају запажање, разумевање и запамћивање, побуђују интересовање и подстичу децу на рад. Будући да ови материјали замењују непосредну

изворну стварност, која је веома богата и разноврсна, то је условило појаву великог броја материјала које се из дана у дан увећавају.

Природни материјали су сви они материјали које „можемо пронаћи у дворишту вртића (каменчићи, песак, вода, гранчице, лишће, цвеће, блато, глина), али и нешто што васпитачи могу донети (вуна, свила и сл.). Природни материјали су најчешће неутралних боја, а опет богати и подстицајни облицима, нијансама и текстурама“ (Војиновић, 2022: 41). На пример, када посматрамо кору стабла дрвета можемо видети различите нијансе браон боје, различите линије, текстуру, облике, које не можемо видети на илустрацији коре дрвета. Кору можемо додиривати, мирисати и помоћу различитих чула спознати њене специфичности.

Природни материјали су неструктурирани материјали, тј. материјали који немају један начин употребе. Омогућавају деци да буду активни у процесу решавања проблема, подстичу критичко и креативно мишљење код деце. Могу се употребљавати више пута, на више начина, што омогућава деци да кроз истраживачку игру створе оригинална решења (Korkmazhan & Gur, 2020). Такође, могу се користити на различите начине. на пример, гранчица може писати по песку, може служити као нож за сецање глине, а може бити и део ограде или куће коју дете гради.

Предшколски узраст се односи на период детињства до поласка у школу, односно до 6. или 7. године живота. У различитим периодизацијама, како сматра Требјешанин (2000) може „започети већ рођењем, али је чешће да се рачуна од 2., 3. године живота, односно од завршетка раног детињства. Средишња и главна делатност детета у овом узрасту је симболичка игра, која прожима и многе друге активности, те снажно утиче на целокупни физички, психички, морални и социјални развој. Уобичајено је разликовање два периода у предшколском узрасту: млађи (од 2 до 3 и од 4 до 5 година) и старији (од 4 до 5 и од 6 до 7 година). На почетку млађег предшколског узраста јавља се симболичка функција, развија се говор (у великој мери има практичну и изражајно-афективну функцију), настаје вербална интелигенција, дете ствара рудиментирану слику о себи, а његово мишљење је конкретно, практично. Тек на старијем предшколском узрасту говор постаје средство мишљења, а мисао претходи и планира понашање“ (2000 : 638). Закључујемо да се предшколски узраст одликује интензивним растом и развојем, што доводи до квалитативних промена код детета.

Предшколски узраст је веома битан за раст и развој детета, адекватном применом основних и помоћних средстава кинезитерапије и физичког вапитања могуће је избећи скоро све негативне појаве које се појављују у овом периоду. Како наводе Месарош Живков и Павлица (2015) предшколски узраст јесте „период када је дете достигло степен развоја који омогућује да се почне са систематским физичким васпитањем, систематско физичко васпитање у предшколском узрасту је веома важно за читав живот касније” (2015: 138). Дакле, предшколски узраст је карактеристичан зато што током њега деца достижу одговарајући степен развоја који представља одређени темељ за почетак системског физичког вежбања, односно почетак системских физичких активности.

У оквиру предшколског узраста неопходно је да предшколска установа, у којој се спроводи предшколско васпитање и образовање, обезбеди деци повољну друштвену и материјалну средину са свим потребама, условима и подстицајима за развој богатих, разноврсних и смишљених активности. Осим тога, она треба да представља средину у којој се свако дете осећа сигурно и прихваћено да безбедно и релативно самостално испитује свет око себе (*Основе програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“*, 2018).

1.2. Карактеристике игре

Дете се игра (као и човек) јер игра допушта слободу покрета, спонтаност, добровољност, разноврсност, комплексност, пријатност, забаву, не захтева посебну мотивацију, а задовољава потребу за кретањем. Све је то корисно и у емоционалном и у физичком, односно здравственом смислу.

Значај игре се у основи изражава кроз два основна аспекта – биолошки и педагошки. Бројне игре с најразличитијим облицима кретања свестрано утичу на биолошки раст и развој деце. Са друге стране, педагошки аспект се може изразити као утицај игре на развој самосталности, сналажљивости, присебности, одважности, пажње, памћења, сарадње и сл.. Самим тим, игра проистиче из специфичног сусрета мотивације деце и његових когнитивних могућности и на тај начин представља активност која има највише изгледа да ангажује само дете. Уколико су деца млађа, њихово учење је спонтаније, а васпитач својом вештином треба да усмери спонтаност у што кориснијем правцу за развој деце, не нарушавајући притом игру.

Оно што је посебно важно нагласити јесте да у игри деца уче да:

- „делују у променљивим условима;
- креирају нове услове;
- преговарају, координирају идеје;
- се понашају у различитим улогама;
- уочавају и решавају проблеме;
- повезују и реконструишу претходна искуства;
- мењају и „славе” оно што знају;
- истражују и користе предмете на нов начин;
- координирају емоције и представљање емоција;
- сарађују у доношењу правила;
- поштују правила;

- разумеју смисао односа са заједницом и културом;
- интегришу заједничка искуства;
- изражавају на различите начине” (Карић, 2019: 80).

Такође, деца у оквиру игре развијају и:

- „способност за промену;
- способност да самостално одлучују;
- способност да уважавају друге;
- комуникацију;
- поверење у друге;
- самопоштовање;
- различите обрасце понашања;
- дивергентност;
- континуитет искуства;
- истраживачке компетенције;
- метакогнитивне способности;
- самосталност;
- самоконтролу;
- припадање и однос према култури;
- способност колаборације;
- симболичко представљање;
- машту;
- пажњу” (Карић, 2019: 80).

Будући да игра представља основни начин на који деца уче о свету око себе, развијају своје когнитивне, социјалне, емотивне и физичке вештине, анализом литературе (Карић, 2019; Митранић, 2016; Стојановић, Богавац, 2016) дошли смо до следећих карактеристика игре:

– спонтаност и слобода: игра је спонтана активност коју дете самостално иницира и води. За разлику од структурираних активности које одрасли планирају и воде, игра омогућава детету да истражује и учи у складу са својим интересовањима и потребама. Спонтаност у игри пружа детету осећај слободе и контроле, што је важно за њихов емоционални развој и самопоуздање;

– забава и уживање: једна од најважнијих карактеристика игре је да је она забавна и пријатна за дете. Кроз игру, деца осећају радост и задовољство, што их мотивише да се активно укључе и наставе са игром. Овај осећај уживања подстиче децу да истрају у активностима, чак и када су оне изазовне или захтевају напор;

– симболичка и креативна природа: игра често укључује симболичке активности, где деца користе машту да представе људе, предмете и догађаје. Кроз ову симболичку игру, деца развијају своју креативност и способност апстрактног мишљења. Играње улога, на пример, омогућава деци да истражују различите социјалне улоге и ситуације, што је важно за развој њиховог друштвеног разумевања и емпатије;

– игра је процес, а не резултат: за разлику од активности које имају јасан циљ и резултат, игра је усмерена на сам процес. Деца у игри нису фокусирана на постизање конкретног исхода, већ на уживање у самој активности. Ова карактеристика омогућава деци да истражују и уче без притиска и страха од неуспеха;

– социјална интеракција: игра често укључује интеракцију са другом децом и одраслима. Кроз заједничку игру, деца уче важне социјалне вештине, као што су сарадња, дељење, комуникација и решавање конфликта. Ове интеракције су кључне за социјални развој детета и изградњу здравих односа са другима;

– флексибилност и адаптивност: игра је флексибилна активност која се лако прилагођава интересовањима и потребама детета. Правила игре могу се мењати и прилагођавати, омогућавајући деци да експериментишу и проналазе нове начине за решавање проблема и изражавање своје креативности. Ова флексибилност подстиче адаптивно размишљање и решавање проблема;

– интеграција различитих развојних области: игра омогућава интеграцију различитих аспеката развоја детета. Кроз игру, деца истовремено развијају своје когнитивне, физичке, социјалне и емоционалне вештине. На пример, грађење кућице од коцкица укључује fine моторичке вештине, просторну оријентацију, као и сарадњу и комуникацију са другим децом;

– развој независности и самопоуздања: кроз игру, деца имају прилику да доносе сопствене одлуке и решавају проблеме самостално. Ова искуства доприносе развоју независности и самопоуздања, јер деца уче да верују у своје способности и да се ослањају на себе у различитим ситуацијама.

Дакле, наведене карактеристике игре чине је суштински важном за развој деце у предшколском узрасту. Кроз спонтану, забавну и креативну активност, деца имају могућност да развијају своје вештине и знања на природан и пријатан начин. Игра омогућава интеграцију различитих аспеката развоја, подстиче социјалну интеракцију и развој самопоуздања и независности. Због тога је игра неопходан елемент у предшколском васпитању и образовању, који треба активно подстицати и неговати.

Може се закључити да дете у игри развија све своје способности (перцептивно-моторне, интелектуалне, социо-емоционалне, комуникационе и креативне), које последично постају све отвореније за нове активности. Наиме, деца се играју из задовољства, али игра за њих није само забава, већ и могућност задовољавања основних потреба за стварањем, дружењем и за испољавањем потенцијала. У игри се деца максимално ангажују, користе стечена знања, искуства и вештине, стрпљива су, што се ретко може запазити у неким другим активностима. Игра примерена деци привлачи и одржава њихову пажњу, у њој се она осећају сигурно и владају ситуацијом. Дете у игри експериментише без спољашњих или унутрашњих притисака, непрекидно изналази нове могућности, флексибилније приступајући решавању задатака. Дакле, игра је од немерљивог значаја за свако дете.

1.3. Средина у којој дете истражује и средства и материјали у оквиру ње

Од 2018. године објављивањем документа *Основе програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“* (2018) започете су измене у начину планирања васпитно-образовног процеса у вртићима у Србији, које укључују и промену односа према простору и материјалима. Према овом документу, дете кроз односе које ствара (односи између детета и простора, установе, вршњака, одраслих, породице и заједнице) и начине делања (кроз игру, животно-практичне ситуације и планиране ситуације учења) остварује своју добробит, као главни циљ. Кроз планиране ситуације учења предвиђа се да дете: гради односе (са вршњацима и одраслима); истражује и коконструира знање (тако што „истражује различита својства предмета и критеријуме њиховог сортирања и груписања; истражује начине коришћења справа, апарата и различитих оруђа; упознаје своје тело и различите начине кретања сопственог тела, као и својства других живих бића; истражује природне и физичке појаве; развија различите „језике“ и начине изражавања (говор, покрет, звук, графички симболи, визуелни уметнички израз, драмско изражавање, инсталације); истражује предмете свакодневне употребе, природне и неструктуриране материјале; истражује различите изворе учења; учи да прати сопствено учење); развија симболичко изражавање (где „...испитује различите начине коришћења уметничких материјала и преиспитује процес стварања“); гради идентитет и ужива и радује се. Веома је важно истаћи да васпитач у планираним ситуацијама учења не даје готова знања, већ подржава процес учења у коме су деца активни учесници који развијају своје стратегије истраживања кроз које боље разумеју себе, свет око себе и уче како да уче. Васпитач треба да истражује са децом на отвореном, омогућава деци да упознају и разумеју природу и природне појаве и граде позитиван однос према природи. Посебна пажња се придаје физичком окружењу, где се између осталог наводи и да унутрашњи простор треба да садржи елементе природе (неструктуриране природне материјале, плодове, саднице, семена и сл.), али и да је пожељно да деца свакодневно користе отворени простор.

Средина у којој дете истражује обухвата „просторе радних соба, заједничке просторе унутар зграде вртића (ходнике и холове, сале и вишенаменске просторе, трпезарије) и спољашње просторе (терасе, атријуме, двориште вртића)” (Павловић Бренеселовић и сар., 2022: 9). Сви ови простори чине физичку средину вртића.

Односи који произилазе из физичког окружења и којима се истовремено обликује физичко окружење чине непосредну средину за учење (*Основе програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“*, 2018). Истраживањем организације простора, као физичког окружења дечјег вртића, могуће је у њему препознати места која имају необично својство да укидају, обеснажују или преокрећу скуп односа које сама обликују, а који се у њима огледају.

Треба истаћи да средина у којој дете истражује утиче на то како се осећамо, шаље поруку шта да радимо и обликује шта учимо. То је зато што свака средина има своје физичко, социјално и симболичко значење и ова значења су узајамно повезана и зависна (Павловић Бренеселовић и сар., 2022). На првом месту, физичке карактеристике средине у којој дете истражује су оно што је конкретно присутно, директно видљиво и опипљиво у простору. То је питање архитектонског изгледа зграде вртића (величине, положаја, улаза, отворених и затворених простора), ентеријера који подразумева структуру унутрашњег простора (собе, ходници и холови, вишенаменски простор) и опремљеност простора – сам намештај и дидактичка средства. Са друге стране, социјално значење средине у којој дете истражује је питање које начине учешћа, са киме, када и како простор омогућава. На крају, својим симболичким значењем средина у којој дете истражује обликује наш идентитет и положај и даје и деци и васпитачу поруку ко сам ја, које је моје место овде, шта могу и шта се од мене очекује, шта је пожељно да будем у односу на друге и на себе.

У уређењу средине у којој дете истражује кључну улогу игра васпитач. Наиме, он прихвата средину као затечено стање и његова улога у њеном уређењу своди се на:

- „интервенцију у оквиру поједине активности – на пример, реорганизацију распореда столова;
- изношење потребних материјала и средстава за дату активност; повремене замене доступних играчака и сл.
- декорисање простора, излагања дечјих радова и информација за родитеље;
- припрему и израду појединих материјала потребних за планирану активност“ (Павловић Бренеселовић и сар., 2022: 12–13).

У овом приступу примарни критеријуми квалитета јесу:

– „функционалност са становишта реализације делатности установе – на пример, велики празан простор у соби ради лакше реализације спавања деце; столови груписани у једном делу собе ради лакше реализације обедовања; ходници као простор где не треба да се задржава;

– узрасна прилагођеност;

– безбедност, санитарни захтеви и одржавање – на пример, избегавање уношења „прљавих материјала”; враћање свих елемената простора у првобитно стање ради лакшег чишћења и сл.“ (Павловић Бренеселовић и сар., 2022: 13).

Материјали и средства у оквиру средине у којој дете истражује представљају веома моћан алат, чији су ефекти највидљивији у случајевима када се примењују унутар самог васпитно-образовног процеса, односно у различитим активностима чији су учесници деца и васпитачи. У вези са тим, да би њихова примена остварила своју васпитно-образовну функцију, неопходно је њихово коришћење у циљу подршке развоја курикулума, као и њихова примена у сврху решавања реалних проблема и реализације постављених циљева (Станисављевић Петровић, Павловић, 2017).

Према *Правилнику о ближим условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности предшколске установе* (2019) се истиче да савремена средства, материјали и играчке треба да се организују тако да буду:

– структурисани, логично и јасно груписани у оквиру просторних целина;

– разноврсни – да укључују материјале различитих облика, величина, боја, текстура; неструктуриране и полуструктуриране материјале; играчке индустријске и ручне израде; штампана, визуелна, аудио и друга средства;

– доступни деци – видљиви, постављени тако да деца могу самостално да их узимају, користе и враћају;

– мобилни – да деца и васпитачи могу да их преносе из једног дела простора у други;

– да их има довољно, али не превише како простор не би постао пренатрпан и престаимулативан.

Када је реч искључиво о средствима, материјалима и играчкама које је неопходно да поседују предшколске установе, према *Правилнику о ближим условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности предшколске установе (2019)* се наводи следеће:

(1) Просторна целина за конструисање (Слика 1):

Слика 1: Просторна целина за конструисање (извор: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRE1mnn2_oco-ZwuC531w0N-lr8-NLeo-kE-XVW79-chSaTBtcINps4m4qSeWVRcYCH_8k&usqp=CAU)

– конструктори различитих врста, облика и од различитих материјала;

– дрвени елементи: летвице, облице, блокови, калемови и сл.;

– пластични елементи: цеви, спојнице, обручи, алке, куке и сл.;

– метални елементи који не могу бити оштрих ивица већ заобљених: шrafoви матице, намотаји, шарке и сл.;

– спојнице: струне, канапи, мреже и сл.;

– алати које деца могу да користе деца: чекићи, клешта и сл.;

– подлоге за конструисање;

(2) Додатни материјали, играчке и средства само за двориште (Слика 2):

Слика 2: Додатни материјали, играчке и средства само за двориште (извор: <https://zajecaronline.com/wp-content/uploads/2019/08/VRTIC-DVORISTE-RODITELJI.jpg>)

– дрвени пањеви, трупци, облице, штапови, гране, даске;

– гуме за точкове, црево;

– средства за преношење материјала: кантице, кутије, гајбице, мала мајсторска колица за преношење и сл.;

– алати за децу: грабуљице, лопатице и сл.;

Дворишни простор треба да „буде изазован, заснован на природним материјалима. Простор напољу треба да омогућава деци да могу да га конструишу, мењају и граде; да се у њему деца осећају безбедно, али да пружа изазове; да је тајанствен и пружа прилике за „скривање” и издвајање; да је неструктуриран и полуструктуриран; да провоцира стварно или имагинарно прилагођавање и мењање простора током игре; да пружа могућности различитих кинестетичких и сензорних доживљаја и активности и практичне манипулације” (Војиновић, 2022: 40).

(3) Просторна целина за симболичку игру (Слика 3):

Слика 3: Просторна целина за симболичку игру (извор: <https://i.pinimg.com/200x/56/1b/b9/561bb94f01002acb7d9cd6bd1ec5adc9.jpg>)

- реални предмети: посуђе, прибор за чишћење – метла, крпе, сунђери; мали кућни апарати – телефон, пегла, сат, тастатура; новине и магазини, торбе, ранчеви и сл.;
- играчке као супститути за реалне предмете: пластично воће и поврће, каса, креветац, колица за бебу, даска за пеглање и сл.;
- различити модели лутака: лутке бебе, фигуре животиња и сл.;
- кућице за лутке: пластична, дрвена, картонска;
- опрема уз кућицу за лутке: колица, креветић, носилка и сл.;
- различити модели: града, фарме, зоо-врта, дворца и сл.;
- превозна средства играчке: аутомобили, возови и возни полигони, камиони, кипери, авиони, бродови и сл.;
- отворена полица (сто, штанд и сл.) играчке, материјали и средства од којих се могу направити простор у коме се одвијају свакодневне животне ситуације (нпр. продавница, пошта, кућа, ординација и сл.) или замишљени простор (нпр. дворцац, планета из свемира и др.);
- одећа и реквизити за костимирање и маскирање;
- позорница и позоришне лутке: гињол лутке, лутке прстићи, јавајке или марионете;

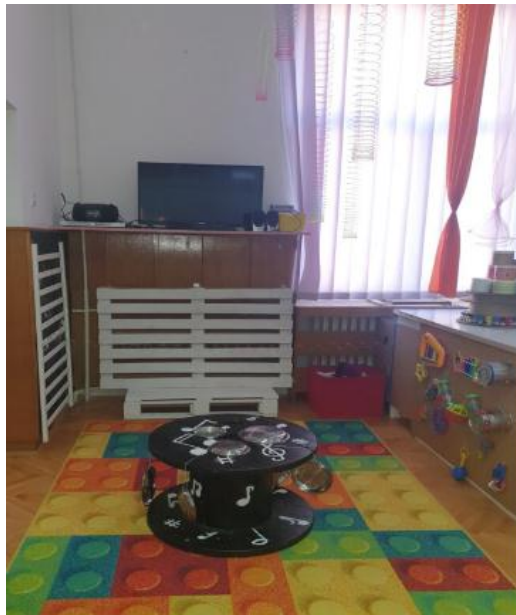
(4) Просторна целина за визуелне уметности (Слика 4):

Слика 4: Просторна целина за визуелне уметности (извор: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQx924wBZZN9OK7S9EdkaUVJNxdKI5CnhOD8wAPTOAIWgfG7W3v6GUzdzoblpWZACadwU&usqp=CAU>)

- материјали за сликање и цртање: водене боје, темпере, тушеви, оловке у боји, воштане боје, фломастери, угљени штапићи и сл.;
- материјал за моделовање: глина, пластелин, тесто, вуна, вата и сл.;
- средства за сликање: четке за сликање различитих дебљина и величина, ваљкови, сунђери, тупфери, дрвени штапићи, посуде за боје, посуде за воду, пумпице и сл.;
- материјали за спајање: течни лепак, лепак у стику, лепљива трака различитих ширина и боја, спајалице, чичак траке, штапалке, жице, конац, канап, чиоде и сл.;
- средства за обликовање: дечје маказе (различитих облика сечива), штапићи за резбарење;
- колажни материјал: новине, магацини, украсни папир; траке, конопац, вуница, пертле; рестлови тканина; перле, дугмићи, каменчићи, шљокице; дрвене и пластичне плочице; семенке, пампури, чачкалице, перца; рамови, делови украсних и употребних ствари и сл.;
- подлоге за рад и одлагање радова: пластичне или дрвене плоче, платно, најлон, фолије и сл.;
- средства за чишћење простора за децу: метлице и ђубровници, крпе и сл.;

(5) Просторна целина за звук и покрет (Слика 5):

Слика 5: Просторна целина за звук и покрет (извор:

https://www.puvracar.rs/images/strucni_saveti/sredina_za_ucenje.pdf)

- музички инструменти за децу: удараљке, бубњеви, ксилофон, даире, звечке, звона, шушкалице, синтисајзер и сл.;
- музичке играчке: музичке кутије, инструменти, звучне играчке и сл.;
- музика различитих жанрова: музика за децу, класична музика, инструментална музика из различитих делова света и сл.;
- реквизити за игру: лопте, обручи, и сл.;
- реквизити за игру: комплет чуњева, ластиш, струњаче, греде и сл.;
- тунели и провлачилице;

(6) Литерарна просторна целина (Слика 6):

Слика 6: Литерарна просторна целина (ивор: <https://www.pinterest.com/pin/89579480075153090/>)

- сликовнице, књиге, енциклопедије;
 - дечји часописи, брошуре, проспекти;
 - подлоге за писање: папир, табла на зиду или полеђини полице; подметачи за папир и сл.;
 - блокови за писање, листови папира, прибор за писање;
 - пано за качење различитих писаних симбола, постера, прича у сликама;
 - аудио средства: приче за децу, снимљени говор и сл.;
- (7) Просторна целина за осамљивање и скривање (Слика 7):

Слика 7: Просторна целина за осамљивање и скривање (извор: <https://www.pinterest.com/pin/158540849358017004/>)

- скривалица, тунел или шатор;
- јастуци: душек, лејзибег;
- различите меке играчке;
- породичне фотографије и други елементи из породице;

Такође, у *Правилнику о ближним условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности предшколске установе* (2019) се наводе и следећи материјали, средства и играчке који се могу наћи у различитим просторним целинама и просторима вртића:

(1) Материјали:

- природни материјали: орашасте и други плодови, различито зрневље, клипови кукуруза, зачини, суво воће и поврће, лишће, шишарке, маховина, гране, коре дрвета, латице, шкољке, минерали, камење и сл.;
- сензорне масе за манипулисање: брашно, кукурузни гриз, песак, земља, вода, гел, пена и сл.;
- прехранбени производи: пахуљице, тестенина и сл.;
- дрвени материјали: дашчице, штапићи, рамови, плута, пампури и сл.;

– пластични материјали: флаше, затварачи, сламчице, лоптице, штипаљке, плочице у боји, епрувете, теглице, графофолија у боји, стиропор и сл.;

– амбалажа: картонске кутије, тетрапак, картонске ролне, калемови, амбалажа за јаја и сл.;

– метални елементи који не могу бити оштрих ивица, већ заобљени: точкови, завртњи, матице, магнети, конзерве са посебним поклопцем, жица, фолија и сл.;

– тканине: платно, траке, завесе, мараме и сл.;

(2) Средства:

– папири различитих величина, облика, текстура, боја: нотеси, блокови, бели папир, хамер, картон, акварел папир, фолија и сл.;

– средства за писање и цртање: графитне оловке, угљени штапићи, оловке у боји, воштане бојице, фломастери, креде и сл.;

– кутије и посуде различитих облика и величина;

– средства за преношење и пресипање: кантице, кутије, гајбице, левак, мерице, хваталице, варјаче, цедиљке, сита и сл.;

– оптичка средства: лупе, призме, дурбин, двоглед, картонски визири, микроскоп/увеличавајућа камера и сл.;

– средства за мерење: различити лењери, метар, вага, дозери, мензуре, сат, штоперица, термометар, компас и сл.;

– табла за цртање: за креду, бела табла и сл.;

– сто са удубљењима, светлећи сто, магнетна табла са магнетима;

– лампа, батеријске лампе: лед лампа, графоскоп и сл.;

– огледала различитих димензија, рефлектујуће фолије;

– постери, слике, фотографије и модели живих бића, појава и делатности људи;

– глобус;

- различити језички, графички, математички симболи и знаци, мапе и шеме;
- лаптоп;
- фотоапарат;
- мини линија;

(3) Играчке:

- играчке које симулирају физичке и природне појаве: вулкан, планете сунчевог система, минерали и фосили и сл.;
- модели живих бића: инсеката, гмизаваца, диносауруса, човекових органа и сл.;
- фигурице људи: различитих занимања, пола, култура и замишљених бића: вила, магичних бића и сл.;
- различите слагалице и друштвене игре: карте, човече не љути се, шах, монопол и сл.

Може се закључити да наведени материјали, средства и играчке доприносе већој очигледности, а истовремено пружају и информације и омогућавају усавршавање умешности и стицање вештина. Они, такође, веома често служе за развијање интелектуалних вештина и способности, мотивишу нова, шира и дубља сазнања, стварају интеракцију између васпитача и деце и рационализују њихов рад.

1.4. Природни материјали у раду са децом предшколског узраста

Још од самог почетка, живот човека су обележили материјали добијени из природе, попут камена, дрвета, крзна итд. Стога нас и не чуди да доступност истих треба да буде присутна од најранијих узраста детета, без обзира за жељом за квалитетнијим и лакшим животом, која се јавила код човека како би настале сложеније креације.

Природни материјали (Слика 8) представљају све оне материјале који потичу директно из природе и који нису претрпели значајне промене или обраде. У ову категорију спадају материјали као што су: дрво, камен, песак, вода, лишће, шишарке, гранчице и други елементи из природног окружења. Ови материјали су важни у раду са децом предшколског узраста будући да омогућавају директну интеракцију са природом, подстичући дечију радозналост и креативност.

Слика 8: *Средина са природним материјалима (извор: https://www.puvracar.rs/images/strucni_saveti/sredina_za_ucenje.pdf)*

Искуства која деца стичу игром са природним материјалима подстичу њихов развој у свим развојним доменама, укључујући:

- „адаптивни (способност функционисања на различитим подлогама – трава, шљунак, различити нагиби и сл.);
- естетски (способност увиђања боја, текстура, мириса, звукова у природи – лишће, цвеће, птице, ветар и сл.);

– когнитивни (ментално разумевање појмова везаних за облик, величину, тежину као што су: светлост, дрвеће, камење, вода и сл.);

– комуникацијски (способност дељења идеја, мисли и осећања описујући, питајући се и одговарајући на питања – о кретању воде у природи, облицима у природи, кретању животиња и сл.);

– сензомоторни (способност сензорне перцепције и моторичких активности – пузање, трчање, посматрање, слушање различитих природних феномена: савијање грана док дува ветар, звук воде док пада и сл.);

– социоемоционални (способност интеракције са другима кроз различите ситуације дељења, сарадње кроз, на пример – градњу различитих јазбина за животиње, сађење баште итд.)“ (Војиновић, 2022: 37).

Значај природних материјала у васпитању и образовању деце предшколског узраста огледа се у њиховој способности да обезбеде разноврсне сензорне и манипулативне активности. Деца кроз додир, мирис, звук и визуелно опажање природних материјала стичу нова искуства која доприносе развоју свих чула. На тај начин се стимулише когнитивни развој, јер деца кроз игру и експериментисање развијају своје мисли, решавају проблеме и уче путем открића.

Основне карактеристике природних материјала укључују њихову аутентичност, текстуру, боју и разноврсност облика. Ове карактеристике омогућавају деци да истражују и откривају свет око себе на начин који је близак њиховим природним инстинктима и потребама за истраживањем. Природни материјали су, такође, еколошки прихватљиви и доприносе развоју свести о значају очувања животне средине.

Фредриксен (Fredriksen, 2016; према: Војиновић, 2022) сматра да деца коришћењем природних материјала, пре свега, уче да уче. Док деца истражују материјале, својим чулима, целим телом, долазе самостално до закључака. Таква открића могу бити мала, али веома важна за децу. Управо када дете освести да је сопственим напором дошло до сазнања, ствара се темељ за учење о томе како се учи.

Дакле, улога природних материјала у развоју деце предшколског узраста је вишеструка. Прво, они омогућавају развој fine и грубе моторике кроз активности као што су: грађење, слагање, копање и ношење. Ове активности помажу деци да развију

координацију и прецизност у покретима, што је од суштинског значаја за њихов физички развој. Друго, природни материјали подстичу креативност и имагинацију. Наиме, деца могу користити природне материјале на безброј начина, од стварања уметничких дела до изградње сложених структура, чиме развијају своје креативне способности и машту.

Поред физичког и креативног развоја, природни материјали имају значајан утицај и на социјални и емоционални развој деце. Кроз заједничке активности и игру са природним материјалима, деца уче како да сарађују, деле и решавају конфликте. Ове активности подстичу развој социјалних вештина и емпатије, јер деца уче да разумеју и поштују потребе и осећања других. Такође, интеракција са природним материјалима може имати смирујући ефекат на децу, помажући им да се опусте и смање стрес.

Утицај природних материјала на развој деце предшколског узраста, такође, се огледа и у подстицању истраживачког духа и научне радозналости. Деца која имају приступ природним материјалима често су мотивисана да постављају питања, истражују и експериментишу, што је основа за касније учење и развој научних компетенција. На тај начин, природни материјали доприносе развоју критичког мишљења и способност решавања проблема.

Уз све наведене аспекте, природни материјали играју важну улогу и у развоју еколошке свести код деце. Кроз директну интеракцију са природом, деца стичу поштовање и љубав према природном свету, учећи о значају очувања животне средине. Ово је посебно важно у контексту савремених еколошких изазова, јер деца која одрастају са свешћу о значају природе имају веће шансе да постану одговорни грађани који се брину о животној средини.

Улога васпитача је да створи подстицајно окружење и да припреми материјале који ће омогућити деци слободне, отворене, истраживачке игре, у којима ће истраживати могућности и функције одређених материјала, без унапред одређеног циља учења. Како сматра Војиновић (2022) када дете користи материјал и доживи изненађење да материјал некада не функционише онако како је оно очекивало, та ситуација покреће код детета везу између прошлих и садашњих искустава, мотивише га на креативно решавање проблема и омогућава да дете остави оригинални израз при решавању проблема. Само када детету понудимо материјал који нема један, унапред познат, начин употребе и мотивишемо децу да га истражују на различите начине,

можемо подстицати креативно мишљење код деце. У томе се посебно огледа улога васпитача.

Сумирајући све наведено, може се закључити да природни материјали представљају неизоставан елемент у раду са децом предшколског узраста. Они омогућавају развој разноврсних вештина и компетенција кроз интеракцију са природним окружењем, подстичући радозналост, креативност, физички развој и социјалне вештине. Интеграција природних материјала у васпитно-образовни процес не само да обогаћује искуства деце, већ доприноси и њиховом свеобухватном развоју, припремајући их за будуће изазове и живот у хармонији са природом.

2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Проблем и предмет истраживања

Предмет истраживања у овом раду је *емпиријска провера заступљености и примене природних материјала приликом реализације активности са децом предшколског узраста*. Самим тим, основна сврха истраживања јесте да се испита у којој мери и на који начин васпитачи користе природне материјале у свакодневним активностима са децом у вртићима. Природни материјали су дефинисани као материјали који потичу директно из природе и који се користе у непрерађеном или минимално обрађеном облику, као што су дрво, камен, песак, вода, лишће, шишарке и други природни ресурси.

Узимајући у обзир значај природних материјала за развој деце предшколског узраста, важно је истражити колико су они заступљени у раду са децом и како се конкретно примењују у различитим васпитно-образовним контекстима. Природни материјали пружају бројне могућности за сензорну стимулацију, развој моторичких вештина, подстицање креативности и истраживачког духа, те је од суштинског значаја разумети њихову улогу у свакодневном васпитно-образовном раду.

Проблем истраживања у овом раду усмерен је на *заступљеност и примену природних материјала приликом реализације активности са децом предшколског узраста*. Овај проблем подразумева истраживање да ли и у којој мери васпитачи користе природне материјале у својој пракси, каква су њихова искуства и ставови према употреби ових материјала, као и какве су конкретне активности у којима се природни материјали примењују. Истраживање, такође, настоји да идентификује потенцијалне препреке и изазове са којима се васпитачи суочавају приликом интеграције природних материјала у свој рад.

Емпиријска провера заступљености природних материјала у предшколским установама укључује анализу учесталости коришћења ових материјала, типове активности у којима се користе, као и ефекте које имају на децу. Испитивање примене природних материјала обухвата и процену утицаја на различите аспекте развоја деце, укључујући когнитивни, социјални, емоционални и физички развој.

Посебна пажња у истраживању посвећена је анализи ставова васпитача о значају природних материјала и њиховој улози у васпитно-образовном процесу. Ово укључује испитивање њиховог знања о предностима коришћења природних материјала, степену

мотивисаности за њихову примену, као и препрекама које могу утицати на њихову интеграцију у свакодневни рад. Препреке могу укључивати недостатак материјала, ограничења у простору и ресурсе, као и недостатак подршке и обуке за васпитаче.

Резултати овог истраживања пружају увид у актуелну праксу коришћења природних материјала у предшколским установама и нуде препоруке за унапређење васпитно-образовног процеса кроз повећану употребу ових материјала. Идентификовање добрих пракси и примера успеха може послужити као модел за друге установе и васпитаче, подстичући их да у свој рад укључе више природних материјала и тако обогате искуства и развој деце.

Истраживање о заступљености и примени природних материјала у раду са децом предшколског узраста има потенцијал да допринесе бољем разумевању важности ових материјала у раном образовању и понуди конкретне смернице за васпитаче и образовне политике. На тај начин, обезбеђује се богатије, стимулативније и холистичко окружење за учење и развој деце, што је од кључне важности за њихов будући успех и добробит.

2.2. Циљ и задаци истраживања

Циљ истраживања је да се *испита заступљеност природних материјала у предшколској установи ПУ „Моје детињство“, Вртића „Младост“, као и приватном вртићу „Чудесна шума“ из Чачка приликом реализације активности које подражавају и подстичу дечији развој*. На основу тога, издвојили смо три истраживачка задатка:

(1) Испитати мишљење васпитача о опремљености, доступности и примени природних материјала у свакодневном раду са децом;

(2) Утврдити доступност природних материјала у различитим просторним целинама у радном простору васпитних група;

(3) Испитати у којој мери васпитачи планирају богаћење радног простора природним материјалима.

2.3. Методе, технике и инструменти истраживања

У истраживању смо примењивали методу теоријске анализе и дескриптивну методу. Методу теоријске анализе примењивали смо приликом теоријског приступа проблему истраживања, а централно место у истраживању је заузела дескриптивна метода.

Као инструмент у истраживању је примењен анкетни упитник, који је конструисан за ово истраживање и који је условљен циљем и задацима истраживања, а техника истраживања је анкетање. Први део истраживања је спроведен у ПУ „Моје детињство“, Вртић „Младост“ у Чачку са васпитачима предшколске деце, као и у ПУ „Чудесна шума“, приватан вртић. Питања у упитнику су била комбинованог типа. Други део истраживања обухватио је систематско посматрање радних соба предшколских група и чекирање у оквиру чек листе о заступљености различитих материјала у раду са децом предшколског узраста.

2.4. Популација и узорак истраживања

Узорак истраживања обухватио је 20 васпитача од којих 10 ради у целодневном државном вртићу, ПУ „Моје детињство“, Вртића „Младост“, а 10 у приватном вртићу „Чудесна шума“ из Чачка.

2.5. Статистичка обрада података

Податке добијене помоћу инструмената истраживања обрађивали смо дескриптивном статистиком. Добијени резултати су представљени путем графикона, а интерпретација резултата је представљена дескриптивном статистичком методом.

2.6. Организација и ток истраживања

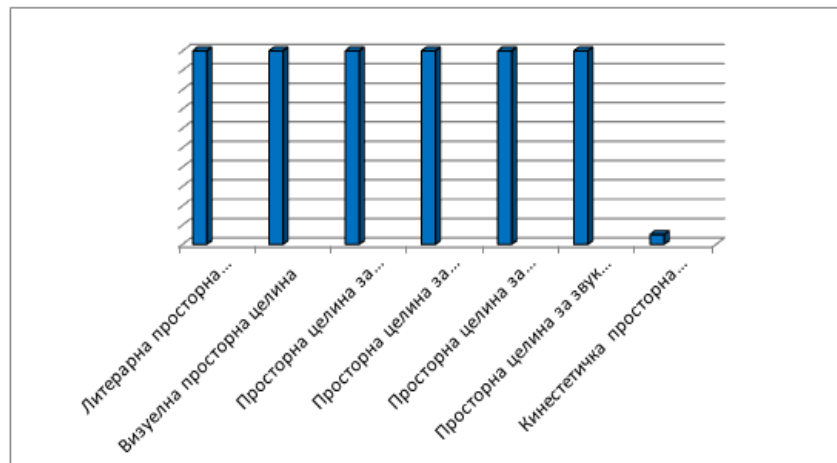
Истраживање је реализовано у складу са начинима избора испитаника. Васпитачи су директно анкетирани у вртићима, пре чега су претходно били обавештени о циљевима и начину испитивања. Питањима су претходиле информације и објашњења о

циљевима истраживања, где је испитаницима указано на значај давања искрених одговора.
Након тога се могло приступити обради прикупљених података.

3. АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

3.1. Одговори васпитача запослених у ПУ „Моје детињство“ у Вртићу „Младост“

У наредном делу, представљени су резултати истраживања. У првом делу следе одговори васпитача запослених у ПУ „Моје детињство“ у Вртићу „Младост“. Анектирано је 10 васпитача.

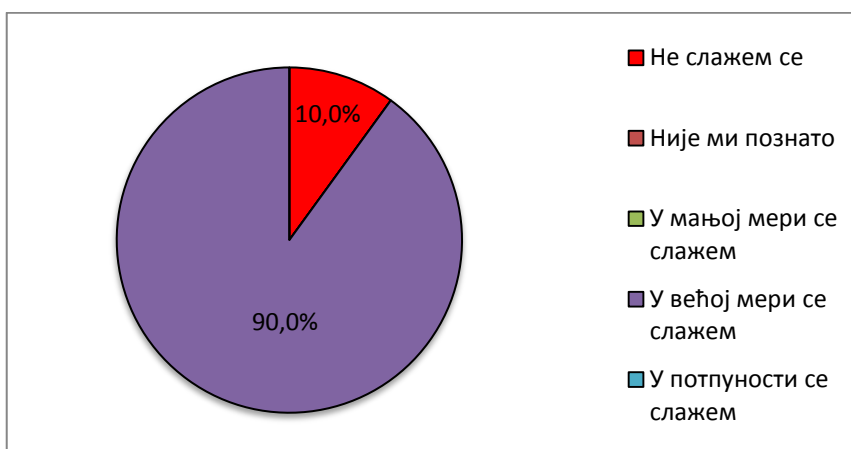

Графикон 1: Доступност просторних целина

Простор чини физичку средину вртића, и представља „трећег васпитача“ у вртићу. Добро организован простор подразумева такву структуру, материјале и средства којима се деца укључују у смислене и аутентичне изборе, решавање проблема, откривање и преиспитивање. Кроз игру у простору који је опремљен инспиративним материјалима, педагошки организован и којим се подстичу квалитетне интеракције, деца на себи својствен начин развијају идеје, испробавају их, уче једни од других, експериментишу, испољавају своје мисли и осећања, истражују околина, праве стратегије и креирају нове путеве. Простор истовремено омогућава деци да га трансформишу, градећи смисао у ономе што уче (Водич за уређење простора, 2022). Водећи се овим основама, радни простор се организује у просторне целине – направљен распоред намештаја, опреме, материјала и средстава.

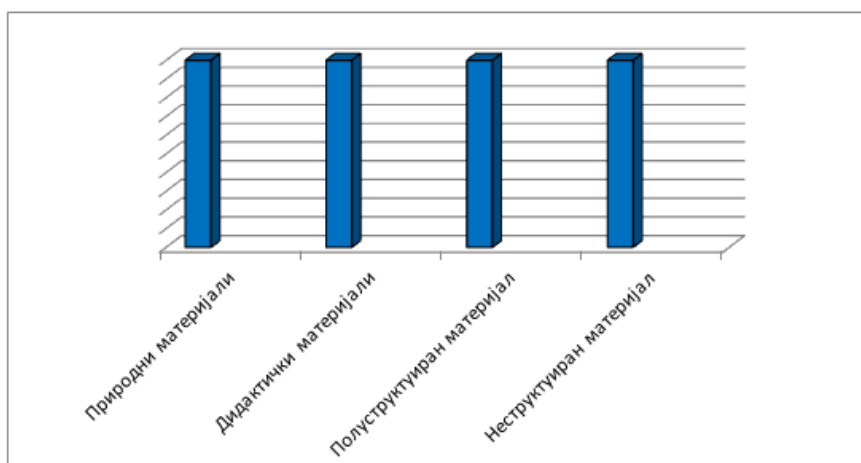
Прво питање које се намеће након сагледавања теоријског дела, јесте оно у којем долазимо до организације просторних целина у радним просторима анкетираних испитаника. Долазимо до података (Графикон 1) да су заступљене све просторне целине код највећег дела васпитача, једино што је изненађујуће јесте да кинестетичка просторна целина није заступљена у радном простору. Као објашњење, васпитачи

наводе да покрет и смислене активности које наводе на кретања најпре организују у сали вртића или у дворишту.

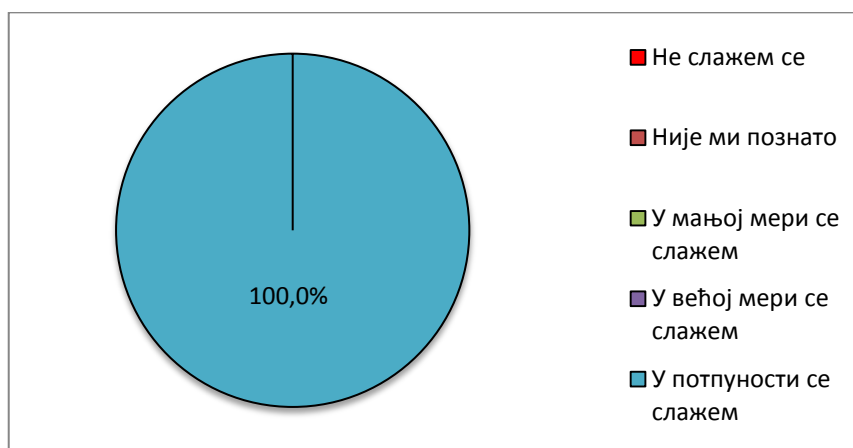
Графикон 2: Став васпитача о томе да је у радном простору могуће реорганизовати просторне целине у складу са различитим активностима деце и њиховим потребама

Када говоримо о реорганизацији простора (Графикон 2), у већој мери се слаже највећи проценат анкетираних васпитача, чак 90,0%, да се он може реорганизовати сходно деци и дечијим потребама. Са друге стране, свега 10,0% анкетираних васпитача се не слаже са овом тврдњом.

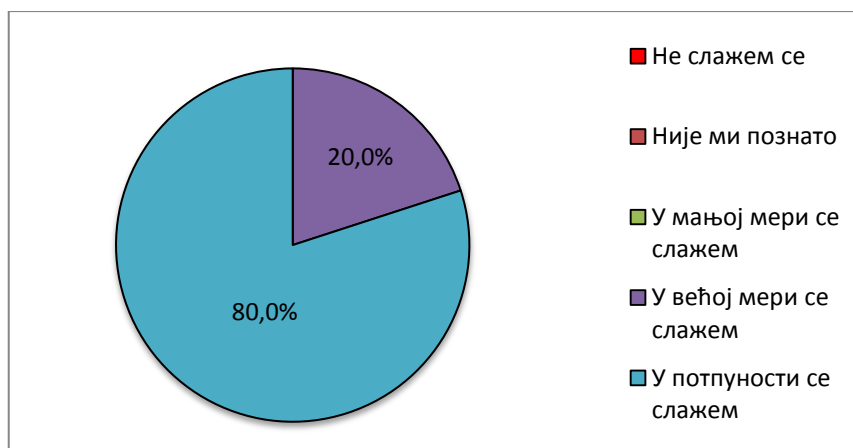
Графикон 3: Врсте доступних материјала у радном простору

Следећи графикон (Графикон 3) показује опремљеност радног простора различитим материјалима, где запажамо потпуно уједначене одговоре, чиме закључујемо да се у радном простору налазе различити материјали, укључујући природне материјале, дидактичке материјале, полуструктуриране материјале и неструктуриране материјале.

Графикон 4: Став васпитача о томе да је радни простор могуће обогатити природним материјалима

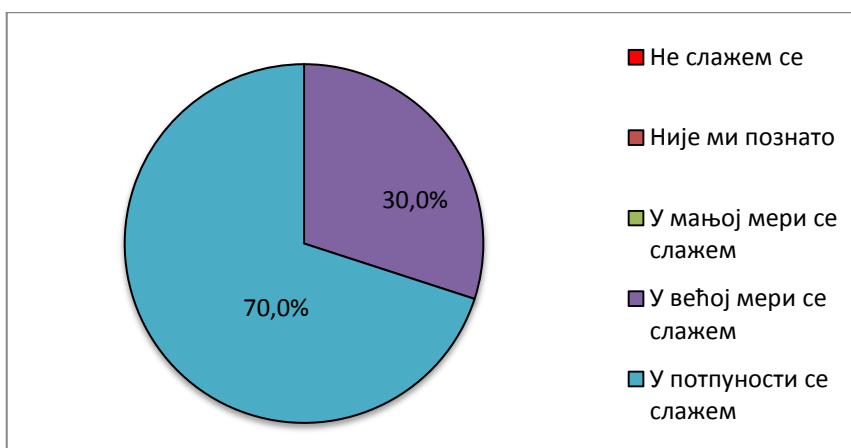
На питање да ли је радни простор могуће обогатити природним материјалима (Графикон 4), сви анкетирани васпитачи (100,0%) су се сложили да је у потпуности то могуће. Ово нам указује на важност разноврсности материјала који подстичу децу на смислене и организоване активности, који позивају на игру у којој је дете главни актер са свим својим потенцијалима. У таквом простору материјал је разноврсан, груписан и класификован, видљив и лако доступан. Одговори васпитача показују да је радни простор опремљен различитим материјалима, до којих се долази на различите начине.

Графикон 5: Став васпитача о томе да допуна материјала у различитим просторним целинама природним материјалима може да се врши на основу праћења дечијих потреба и активности

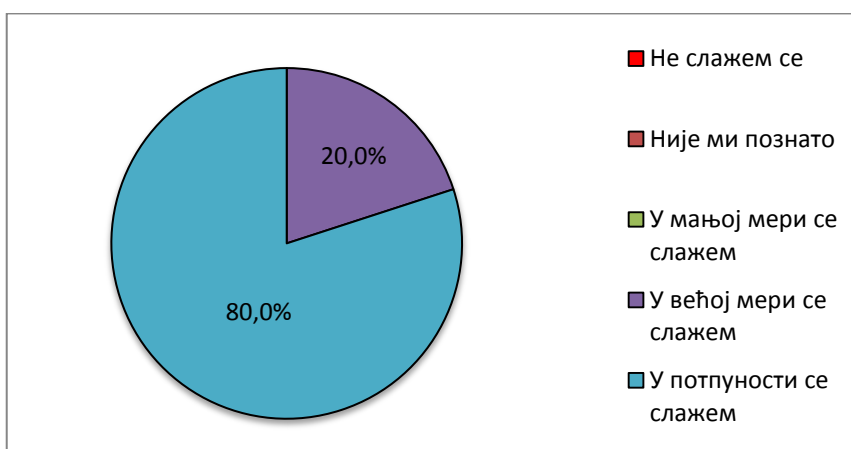
Следећа тврдња на коју су анкетирани васпитачи одговарали односи се на допуну материјала до које долази на основи праћења дечијих потреба и активности (Графикон 5), на које је у највећем броју (80,0%) одговорило да се у потпуности слаже, док су

остали изабрали тврдњу којом показују да се у већој мери слажу (20,0%). Као такви они дају детету осећање моћи. Изазовни су и подстичу на експериментисање, иновације, опробавање и креативна решења, као и на сарадњу, планирање, преиспитивање, организовање и тестирање граница могућности.

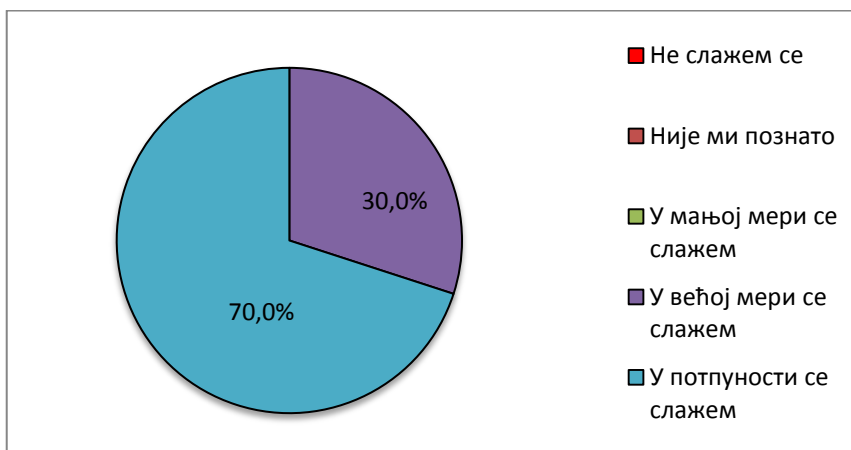
Графикон 6: Став васпитача о томе да у обогаћивању простора природним и другим материјалима учествују деца, васпитачи и родитељи заједно

Сматрајући као важан податак за даљи ток истраживања, у анкетни упитник уводимо и тврдњу путем које желимо да дођемо до података о томе да ли у обогаћивању радног простора учествују заједно деца, васпитачи и родитељи (Графикон 6). Долазимо до података да се 30,0% анкетираних васпитача у већој мери слаже, док се 70,0% у потпуности слаже. Ово нам указује на важност сарадње свих учесника развијања реалног програма који су једнаки, равноправни и тако се повезују са породичним амбијентом, свакодневним животом и окружењем.

Графикон 7: Став васпитача о томе да у проналаску природних материјала и као извор за истраживање, а као саставни део реалног програма, укључујемо посете и боравак у локалној заједници

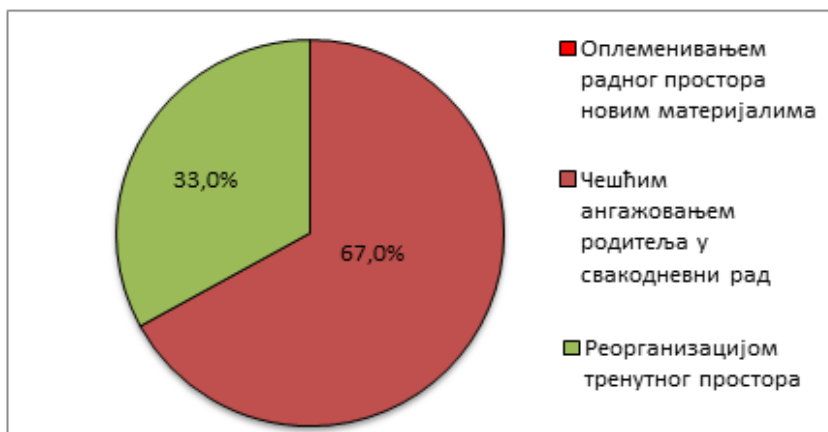
Локална заједница (Графикон 8) је важан део рада сваког васпитача у планирању реализације пројекта, као саставни део реалног програма, а што укључује и оплемењивање простора новим материјалима, што подразумева да је она извор за истраживање. Са овом тврдњом се у потпуности слаже 80,0% анкетираних васпитача, односно 20,0% њих се у већој мери слаже. За дете је заједница, пре свега, његово непосредно окружење – породица, вртић, суседство, родбински систем и друге институције које оно посећује и у њих се укључује (дом здравља, продавнице, места за изласке и забаву и слично, културне институције – библиотеке, позоришта. Као део локалне заједнице, активно учествујемо, сарађујемо са другим организацијама и институцијама, отворени смо за проширивање сарадње.

Графикон 8: Став васпитача о томе да употреба природних материјала у свакодневним активностима подстиче децу на смислено ангажовање

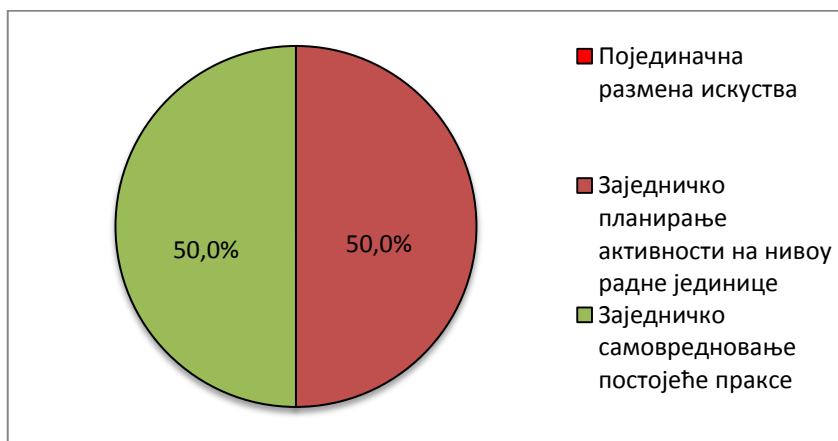
Тврдња у којој се анкетирани испитаници у највећој мери слажу јесте тврдња у којој наводимо да природни материјали подстичу децу на смислене активности (Графикон 8), дакле 70,0% наводи да се у потпуности слаже, а 30,0% да се у већој мери слаже. Природни материјали пружају деци могућност да их боље упознају: по мирису, боји, облику, шта је тврдо, меснато, меко, коштуњаво, од камена, да шишарка припада бору и јели, да има листопадног и зимзеленог дрвећа, да нешто расте на ливади, на дрвету, да их има мноштво, да је велико или мало, обло, шиљато, тупо, истородно, разноврсно. Деца не само што богате и свој речник већ теже и да својим новим формама дају неке сличне или нове облике и називе. Скупљајући их и обликујући у нове целине деца боље и непосредније упознају природу око себе са више аспеката: камен је тврд, тежак, не може се ломити као дрво или гранчица, али лепо га је обликовати и може послужити да се од њега направи глава за лутку, или нека

животиња, привезак за огрлицу, њиме се може градити ако се нађу погодни облици и сл. Један корен од дрвета или чокот винове лозе може децу асоцирати на неку животињу којој можда треба додати неки нови детаљ.

Графикон 9: *Начин на који би васпитачи унапредили досадашњу праксу*

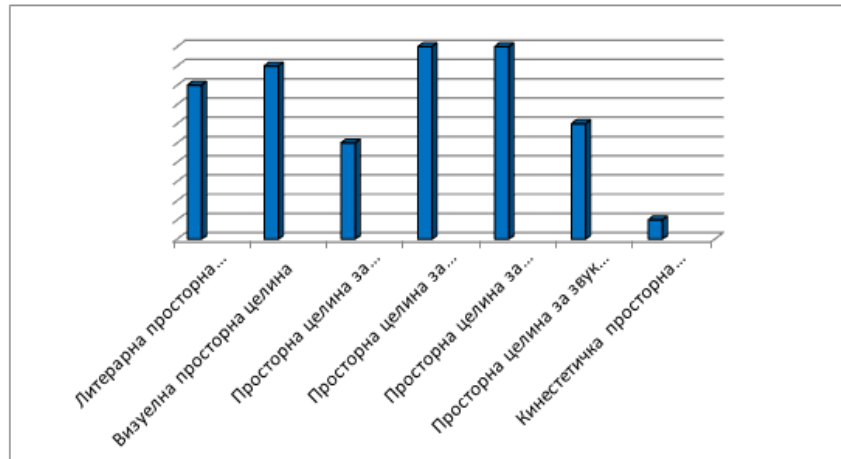
Последње две тврдње у упитнику односиле су се на начине на које би анкетирани васпитачи унапредили постојећу праксу. Издвајају се одговори чешћим ангажовањем родитеља у свакодневни рад 67,0% и реорганизацијом тренутног простора 33% (Графикон 9), али и заједничко самовредновање постојеће праксе 50,0% и заједничко договарање на нивоу радне јединице 50,0% (Графикон 10).

Графикон 10: *Најефикаснији начин унапређивања постојеће праксе*

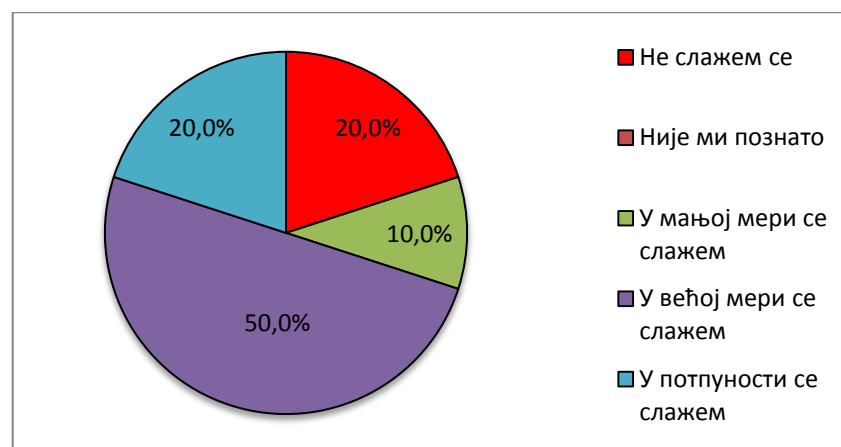
3.2. Одговори васпитача запослених у приватном вртићу ПУ „Чудесна шума“

У следећем делу представљени су одговори васпитача запослених у приватном вртићу ПУ „Чудесна шума“. Учествовало је 10 васпитача.

Графикон 11: Доступност просторних целина

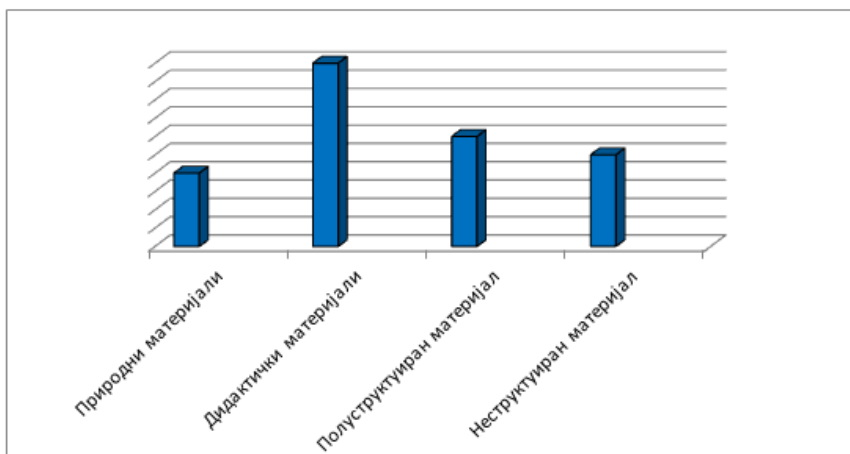
Најзаступљенија просторна целина на основу одговора (Графикон 11) јесте просторна целина за конструисање и просторна целина за симболичку игру. Осим тога, приметимо да се у радном простору скоро не одваја део за кинестетичку просторну целину, обзиром на салу и двориште, где се организују физичке активности.

Графикон 12: Став васпитача о томе да је у радном простору могуће реорганизовати просторне целине у складу са различитим активностима деце и њиховим потребама

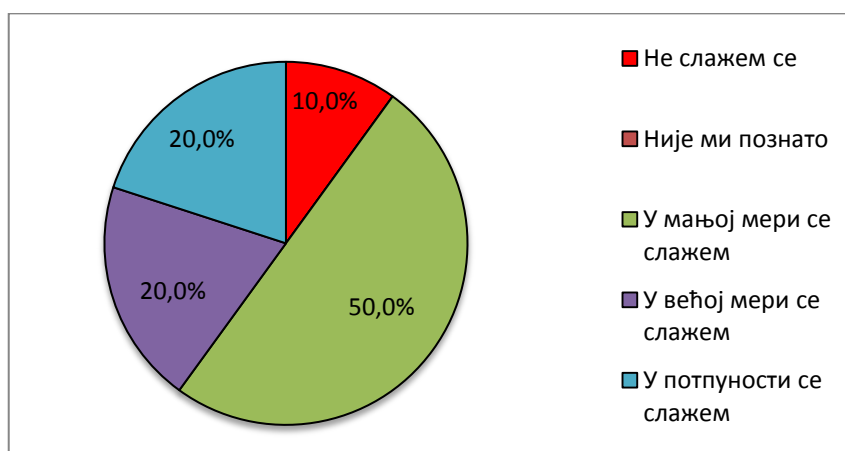
Реорганизација просторне целине је саставни део развијања сваког пројекта, и простор се мења сходно току самог пројекта. Тиме се простор прилагођава теми, али се

обезбеђују и потребни материјали и средства. Са тврдњом (Графикон 12) да се простор може мењати праћењем дечијих активности, сложило се 50,0% анкетираних васпитача, док се у потпуности слаже 20,0%, такође 20,0% се не слаже, а 10,0% се у мањој мери слаже.

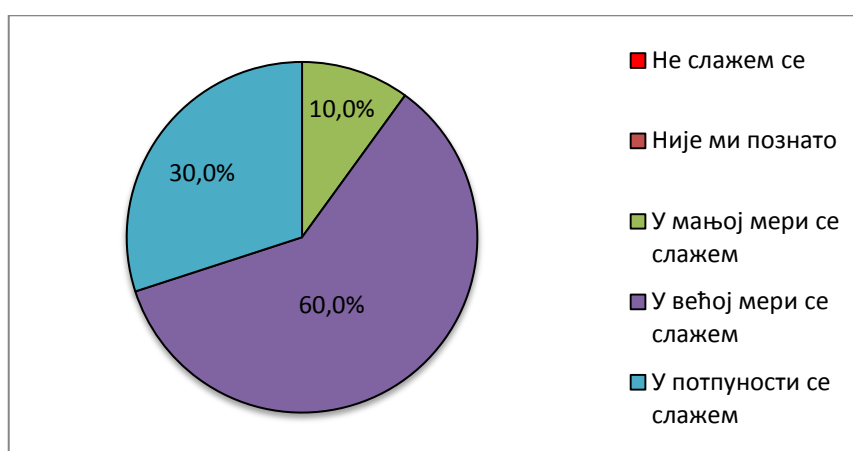
Графикон 13: *Врсте доступних материјала у радном простору*

Материјали које деца користе у вртићима – ликовни, рециклажни, природни, дидактички и др. – подстичу дечје стваралаштво и омогућавају стицање сазнања кроз искуствену манипулацију. Тачно 90,0% анкетираних наводи да у радном простору има дидактичке материјале, 60,0% полуструктуриране материјале, 50,0% неструктуриране материјале, а најмање (40,0%) природне материјале. Овим закључујемо да га нема у довољној мери.

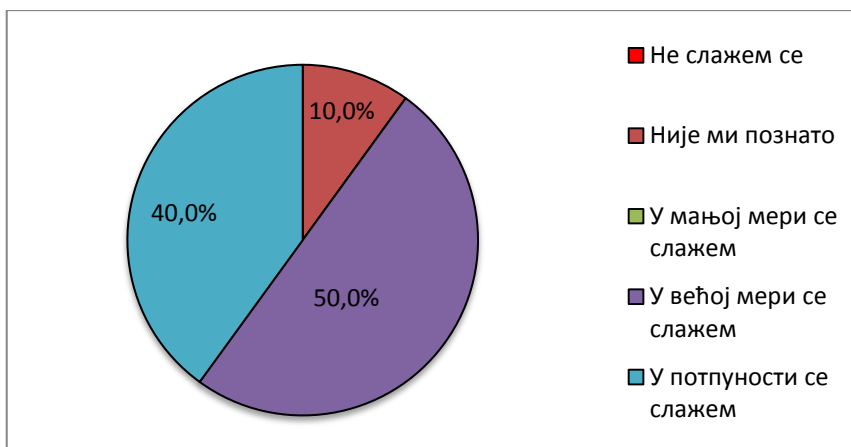
Графикон 14: *Став васпитача о томе да је радни простор могуће обогатити природним материјалима*

С обзиром да је човек део природе, сматрао је да и васпитање детета мора бити у складу са природним окружењем, али и природом самог детета (Каменов, 2006: 84). Док истражују природу, деца стичу значајна искуства, развијају вештине, способности и навике, усвајају различита знања о свету, и развијају се као личност која поштује и чува природу. Ако схватимо који значај има природа и природни материјали, моћи ћемо да их и користимо у свакодневном раду са децом. Ипак, како видимо (Графикон 14) 50,0% испитаника наводи да је у мањој мери могуће обогатити радни простор природним материјалима, док се 20,0% у већој мери слаже, исто као и они који се у потпуности слажу (20,0%). На крају, 10,0% анкетираних се не слаже.

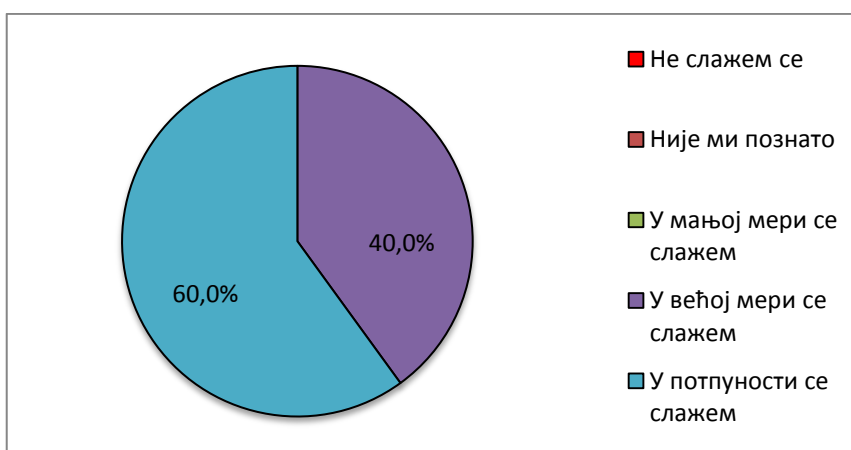
Графикон 15: Став васпитача о томе да допуна материјала у различитим просторним целинама природним материјалима може да се врши на основу праћења дечијих потреба и активности

Праћење дечијих потреба и активности саставни је део рада сваког васпитача и представља основу за планирање даљег рада. Ту се убраја и допуна материјала чиме просторне целине постају место у којима се отвара дечија запитаност, отварају могућности за експериментисање, истраживање, радост и открића, али и подржава да пробају нове начине испитивања и развијања креативности. Према графикону (Графикон 15) видимо да се највећи проценат анкетираних 60,0% у већој мери слаже да се управо допуна материјала врши на основу праћења дечијих потреба и активности. Тачно 30,0% анкетираних се у потпуности слаже, а 10,0% се слаже у мањој мери.

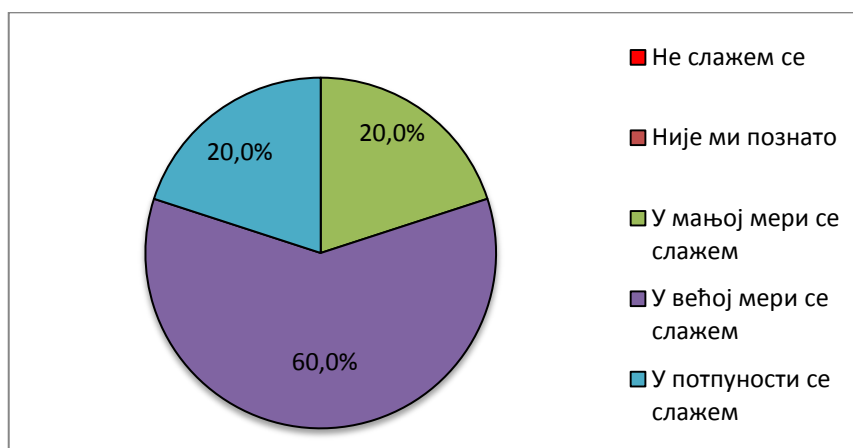
Графикон 16: Став васпитача о томе да у обогаћивању простора природним и другим материјалима учествују деца, васпитачи и родитељи заједно

Основни задатак сваке предшколске установе је да развија реални програм који је усмерен на подршку добробити детета и васпитач као коаутор, учесник и реализатор тако конципираног програма настоји да у овај процес неизоставно укључи породицу детета, као и ресурсе локалне заједнице за реализацију различитих васпитно-образовних активности. Добијени подаци (Графикон 16) показују да се 50,0% анкетираних у већој мери слаже, 40,0% се у потпуности слаже, док 10,0% наводи да им није познато у тврдњи ко учествује у обогаћивању простора новим материјалима.

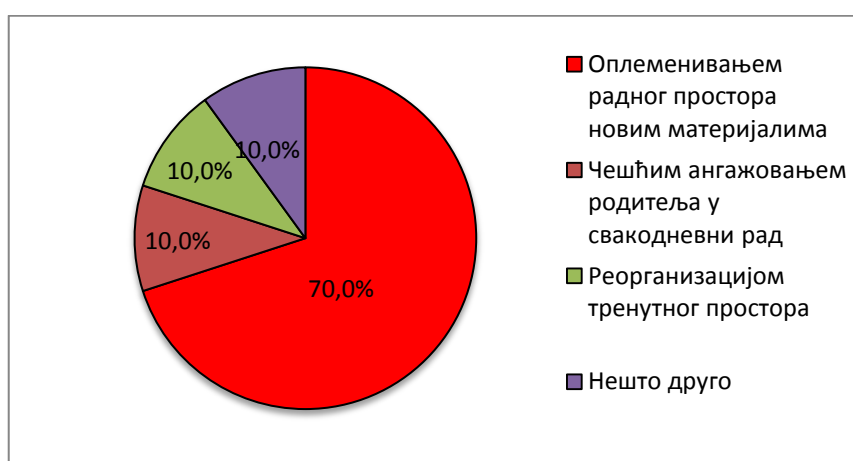
Графикон 17: Став васпитача о томе да у проналаску природних материјала и као извор за истраживање, а као саставни део реалног програма, укључујемо посете и боравак у локалној заједници

Локална заједница је важан учесник и сарадник са предшколском установом, због чега не чуде одговори (Графикон 17) да у проналаску природних материјала укључују се управо заједница кроз посете и боравке у истој, 60,0% се у потпуности слаже, док 40,0% се у већој мери слаже.

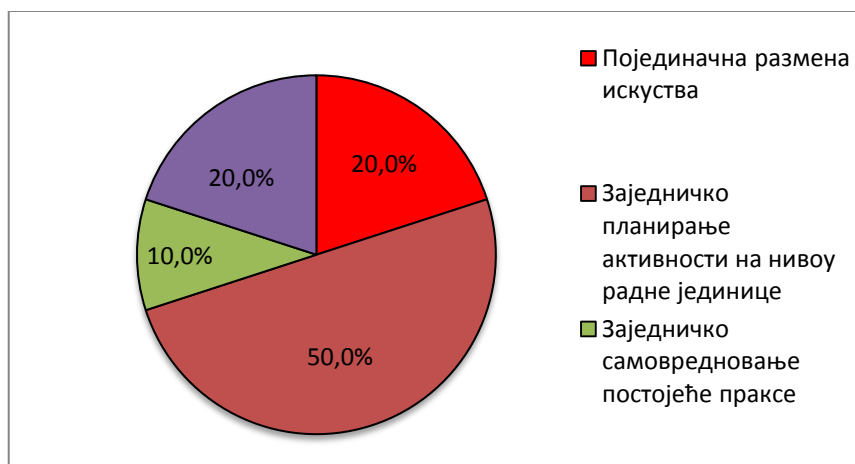
Графикон 18: Став васпитача о томе да употреба природних материјала у свакодневним активностима подстиче децу на смислено ангажовање

Квалитетно и подстицајно осмишљено окружење у предшколским установама је у потпуности незамисливо реализовати без богатства разних материјала, где припадају разни материјали из наше околине. Мноштво материјала из нашега свакодневнога живота и природе која нас окружује могуће је обликовати у подстицаје за квалитетну игру и истраживање детета ране и предшколске доби. Те материјале васпитачи нуде деци за разне креативне активности и стваралаштво, за обогаћивање њихове игре, али и од таквих материјала могу се за децу направити нове играчке. Анкетирани васпитачи (Графикон 18) се у већој мери слажу (60,0%) да природни материјали подстичу децу на смислено ангажовање, док се 20,0% у мањој мери слаже и исто тако 20,0% се у потпуности слаже.

Графикон 19: Начин на који би васпитачи унапредили досадашњу праксу

Оплеменивање радног простора је најзаступљенији одговор код тврдње на који начин би васпитачи унапредили праксу (Графикон 19), чак 70,0%. Са друге стране, по 10,0% анкетираних васпитача је одабрало остале могућности као одговор.

Графикон 20: *Најефикаснији начин унапређења постојеће праксе*

Најразличитије одговоре запазићемо у последњој тврдњи (Графикон 20). Наиме 50,0% васпитача би унапредили праксу кроз заједничко планирање активности на нивоу радне јединице, следи појединачна размена искуства 20%, предлог васпитача (20,0%), као и заједничко самовредновање постојеће праксе (10,0%).

3.3. Резултати одговора из чек листе

У васпитачима је задата чек листа у којој су чекирали доступност природних материјала у свакој просторној целини. Резултати су следећи:

– у просторној целини за конструисање доступни су материјали и средства који омогућавају градњу, конструисање, пројектовање, расклапање и склапање. У складу са тим доступни су од природних материјала дрвени блокови и величине, картонске тубе, канапи;

– у просторној целини за визуелно изражавање доступни су папир, хартије, тканине, вуна, канапи, шишарке, пасуљ, кочанке, рижа, жир, лешник;

– просторна целина за симболичку игру – према одговорима испитаника, долази се до закључка да у овој просторној целини преовладавају реални предмети из свакодневног живота, реквизити, одећа, док нема природних материјала;

– просторна целина за осамљивање – сви испитаници праве простор за осамљивање од различитих материјала, а од природних материјала тканине, дрвене перле;

– просторна целина за звук и покрет – за откривање и истраживање света музике у овој целини се налазе готови, реални али и инструменти направљени од пиринча, кукуруза, пасуља, ораха, лешника и сл.;

– сензорна просторна целина – према одговорима примећујемо да се у овој просторној целини налази највише природних материјала јер се она стално надограђује, зависно од теме пројекта.

3.4. Промене у пракси

Примери добре праксе „драгоцени су као инспирација, извор идеја и увида. Искуства других и упознавање са предузетим корацима, могу нам свакако, поготово на почетку, олакшати процес промена“ (Павловић Бренеселовић и сар., 2022: 83). На које све начине деца користе природне материјале, можемо приметити у играма са природним материјалима.

Игра са дрвеним штапићима

Игра са дрвеним штапићима (Слика 9) подстиче развој фине моторике и креативности код деце. Деца могу користити дрвене штапиће различитих дужина и дебљина за изградњу различитих структура, као што су кућице, мостови и ограде. Такође могу стварати различите облике и обрасце на поду или столу, што подстиче развој визуелне перцепције и способности решавања проблема.

Слика 9: Игра са дрвеним штапићима

Игра са зрневљем

Игра са зрневљем (Слика 10) укључује коришћење различитих врста зрна, као што су пасуљ, кукуруз и пиринач, за разне активности. Деца могу да сортирају зрневље по величини, облику или боји, што подстиче развој фине моторике и когнитивних

вештина. Такође могу користити зрневље за прављење уметничких дела лепљењем зрна на папир у различитим обрасцима и облицима.

Слика 10: *Игра са зрневљем*

Игра са плодовима поврћа и воћа

Игра са плодовима поврћа и воћа (Слика 11) омогућава деци да истражују различите текстуре, боје и мирисе. Могу да праве отиске на папиру коришћењем различитих плодова умочених у боју, или да стварају композиције и слике коришћењем различитих плодова. Ова игра подстиче креативност и учи децу о различитим врстама поврћа и воћа.

Слика 11: *Игра са плодовима поврћа и воћа*

Игра са лишћем

Игра са лишћем (Слика 12) укључује прикупљање различитих врста лишћа и коришћење за различите активности. Деца могу да стварају колаже лепљењем лишћа на папир, или да праве отиске лишћа умочених у боју. Такође могу да истражују различите облике и текстуре лишћа, што подстиче развој сензорних вештина и познавање природе.

Слика 12: *Игра са лишћем*

Истражујемо каква је земља под лупом

У овој игри (Слика 13) деца користе лупе да би истражила структуру и текстуру земље. Могу да посматрају различите типове земље, као што су песак, глина и хумус, и да открију разлике између њих. Ова игра подстиче развој научне радозналости и учи децу о различитим врстама земље и њиховим карактеристикама.

Слика 13: *Истражујемо каква је земља под лупом*

Упознавање са основним деловима биљке

Ова игра (Слика 14) укључује упознавање деце са основним деловима биљке, као што су корен, стабло, листови, цветови и плодови. Деца могу да користе праве биљке или слике биљака да би научила који су њихови делови и какве су њихове функције. Такође могу да посаде семе и прате његов развој, што подстиче развој знања о биологији и бригу о природи.

Слика 14: *Упознавање са основним деловима биљке*

Неке од игара које ћемо у наставку представити реализоване су у ПУ „Моје детињство“, Вртић „Младост“.

Градимо кућу

У овој игри (Слика 15) деца користе природне материјале, као што су дрвени штапићи, каменчићи и лишће, да би изградила минијатурне куће. Могу да раде у групама и да заједно планирају и граде структуре, што подстиче тимски рад, креативност и развој моторичких вештина. Ова активност такође учи децу о основним принципима грађевинарства и архитектуре.

Слика 15: *Градимо кућу*

Мали археолози

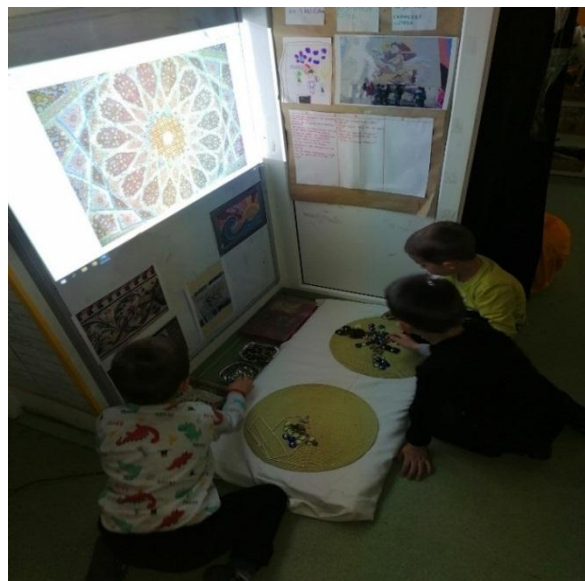
Мали археолози (Слика 16) је игра у којој деца користе четкице и мала лопатица да би откопала закопане предмете у песку. Ова игра подстиче истраживачки дух и развој fine моторике. Деца могу да открију разне „артефакте“ и уче о прошлости, историји и археологији кроз игру и истраживање.

Слика 16: *Мали археолози*

Мозаик

Игра мозаик (Слика 17) подразумева коришћење природних материјала, као што су шкољке, каменчићи и зрневље, за стварање уметничких дела. Деца могу да лепе материјале на папир или картон у различитим обрасцима и облицима, што подстиче развој креативности, стрпљења и прецизности. Ова игра, такође, развија визуелно-моторну координацију и уметничке способности.

Слика 17: *Мозаик*

Закопано благо

У овој игри деца траже закопано благо користећи карте и трагове. Васпитач закопава мале предмете или „благо“ у песак или земљу, а деца користе трагове да би их пронашла. Ова игра подстиче развој логичког размишљања, тимског рада и истраживачког духа, као и способност решавања проблема. Сви предмети које су деца пронашла и ископала у дворишту вртића и које су правили по узору на посуђе музеја, користили су даље у својој игри, спремајући чајанку за другаре (Слика 18)

Слика 18: *Закопано благо и чајанка за другаре*

Месец

Игра „Месец“ (Слика 19) укључује истраживање текстура и облика које могу подсећати на површину Месеца. Деца могу користити песак, глину или тесто да би створила своје верзије Месечеве површине, користећи различите алате за прављење кратера и других облика. Ова игра подстиче креативност и развој сензорних вештина, као и интересовање за астрономију.

Слика 19: *Месеџ*

Таласи

У овој игри (Слика 20) деца користе воду и различите материјале да би створила таласе и истражила како вода реагује на различите објекте. Могу да користе штапиће, каменчиће и лишће да би правила таласе у води и посматрала како се вода креће. Ова игра подстиче развој научне радозналости, сензорних вештина и разумевање физичких принципа кретања воде.

Слика 20: *Таласи*

Дискусија

Доступност природних материјала подстиче децу на експериментисање, иновације, опробавање и креативна решења, подстичу их на договарање и сарадњу, могу да их комбинују, класификују, надограђују и сл. Зато је јако битно опремити просторне целине са природним материјалима, а да би смо то остварили потребно је да развијамо културу вртића засновану на заједништву оних који у њему раде. Потребно је да сви буду укључени како би допринели у самом развијању деце. На основу тога, циљ истраживања у овом раду био је да се испита заступљеност природних материјала у предшколској установи ПУ „Моје детињство“, Вртића „Младост“, као и приватном вртићу „Чудесна шума“ из Чачка приликом реализације активности које подражавају и подстичу дечији развој.

Циљ истраживања је био конкретизован кроз три истраживачка задатка: (1) испитати мишљење васпитача о опремљености, доступности и примени природних материјала у свакодневном раду са децом; (2) утврдити доступност природних материјала у различитим просторним целинама у радном простору васпитних група; (3) испитати у којој мери васпитачи планирају богаћење радног простора природним материјалима.

Узорком које обухвата 20 васпитача од којих 10 раде у целодневном државном вртићу, установе „Моје детињство“, вртића „Младост“, а 10 у приватном вртићу „Чудесна шума“ из Чачка реализовано је истраживање, чији су резултати показали следеће:

– да су мишљења васпитача о опремљености, доступности и примени природних материјала у свакодневном раду са децом подељена. Васпитачи из ПУ „Моје детињство“ у највећој мери се слажу са тврдњом да природни материјали подстичу децу на смислене активности, са 70,0% анкетираних који се у потпуности слажу. Насупрот томе, анкетирани васпитачи из ПУ „Чудесна шума“ се у већој мери слажу (60,0%) да природни материјали подстичу децу на смислено ангажовање, док се 20,0% у мањој мери слаже. Овде је уочено највеће неслагање међу васпитачима. Мноштво материјала из свакодневног живота и природе која нас окружује може се обликовати у подстицаје за квалитетну игру и истраживање деце раног и предшколског узраста. Ти

материјали се деци нуде за разне креативне активности и стваралаштво, обогаћујући њихову игру, а од тих материјала могу се направити и нове играчке;

– када говоримо о реорганизацији простора, васпитачи из ПУ „Моје детињство“ у већој мери се слажу, са чак 90,0% анкетираних који сматрају да се он може реорганизовати у складу са потребама деце и дечијим потребама. Насупрот томе, васпитачи из ПУ „Чудесна шума“ сматрају да се простор може мењати праћењем дечијих активности, са 50,0% анкетираних који се слажу, 20,0% који се у потпуности слажу, и 20,0% који се не слажу са овом тврдњом. Реорганизација просторне целине је саставни део развијања сваког пројекта, при чему се простор мења у складу са током самог пројекта, прилагођавајући се теми и обезбеђујући потребне материјале и средства;

– такође, утврђено је да су васпитачи из ПУ „Моје детињство“ на питање да ли је радни простор могуће обогатити природним материјалима, сви се сложили да је то у потпуности могуће. Ово нам указује на важност разноврсности материјала који подстичу децу на смислене и организоване активности, позивајући их на игру у којој је дете главни актер са свим својим потенцијалима. У таквом простору, материјали су разноврсни, груписани и класификовани, видљиви и лако доступни;

– васпитачи из ПУ „Моје детињство“ сматрају да је важно да у обогаћивању радног простора учествују заједно деца, васпитачи и родитељи. На питање о томе, 30,0% анкетираних се у већој мери слаже, док 70,0% се у потпуности слаже. Насупрот томе, васпитачи из ПУ „Чудесна шума“ имају различита мишљења: 50,0% се у већој мери слаже, 40,0% се у потпуности слаже, док 10,0% наводи да им није познато ко учествује у обогаћивању простора новим материјалима;

Анализом добијених резултата можемо установити да су мишљења васпитача у обе установе подељена. Природни материјали су присутни и примењују се у раду са децом, с тим што је у већем проценту заступљено у ПУ „Моје детињство“. Ово нас наводи на размишљање о томе како можемо побољшати примену природних материјала у свим установама. Предлог који би био од великог значаја је размена искустава између обе установе у виду хоризонталне размене, као и обуке од стране ПУ „Моје детињство“, у којој је видљива већа заступљеност и примена природних материјала у раду са децом предшколског узраста.

Закључак

Природни материјали играју значајну улогу у развоју деце предшколског узраста, доприносећи њиховом креативном и когнитивном развоју, као и развоју сензорних и моторичких вештина. Ови материјали, који укључују елементе као што су дрвени штапићи, зрневље, лишће и плодови, представљају приступачан и еколошки начин обогаћивања дечјих активности. Истраживања показују да деца уче кроз игру и интеракцију са својим окружењем, а природни материјали пружају бескрајне могућности за истраживање и креативност.

Циљ овог истраживања био је да се испита заступљеност и примена природних материјала у раду са децом предшколског узраста. Истраживање је посебно усмерено на три кључна задатка: (1) испитивање мишљења васпитача о опремљености, доступности и примени природних материјала; (2) утврђивање доступности природних материјала у различитим просторним целинама у радном простору васпитних група; (3) испитивање у којој мери васпитачи планирају богаћење радног простора природним материјалима.

Први задатак истраживања, дакле, био је усмерен на испитивање мишљења васпитача о опремљености, доступности и примени природних материјала. Резултати су показали да су у ПУ „Моје детињство“ у Вртићу „Младост“ заступљене све просторне целине, осим кинестетичке. Васпитачи наводе да покрет и активности које захтевају кретање организују у сали вртића или у дворишту. Слично томе, у ПУ „Чудесна шума“, најзаступљеније су просторне целине за конструисање и симболичку игру, док је кинестетичка целина, такође, организована у сали и дворишту. Ово указује на то да иако постоји свест о значају свих просторних целина, постоје ограничења у примени кинестетичких активности у затвореном простору. Даље, испитујући могућност реорганизације простора у складу са дечијим потребама, дошло се до налаза који показују да велика већина васпитача у Вртићу „Младост“ верује да је простор могуће реорганизовати према потребама деце, а у ПУ „Чудесна шума“, половина васпитача сматра да је простор могуће мењати у складу са дечијим активностима.

Други задатак је био да се утврди доступност природних материјала у различитим просторним целинама у радном простору васпитних група. У Вртићу „Младост“, опремљеност радног простора различитим материјалима је уједначена, што укључује

природне материјале, дидактичке, полуструктуриране и неструктуриране материјале. У ПУ „Чудесна шума“, велика већина анкетираних васпитача наводи да у радном простору има дидактичке материјале, нешто више од половине њих да има полуструктуриране, половина неструктуриране и најмање је природних материјала, што указује на недостатак истих. Ови подаци указују на потребу за већим укључивањем природних материјала у радни простор и разлике у доступности и употреби ових материјала у различитим установама. Такође, испитано је и учешће деце, васпитача и родитеља у обогаћивању радног простора. У Вртићу „Младост“, трећина анкетираних васпитача се у већој мери слаже, док се остали у потпуности слажу да је учешће свих страна важно. Слично томе, у ПУ „Чудесна шума“, половина анкетираних васпитача се у већој мери слаже, а половина се у потпуности слаже. Ови резултати показују да већина васпитача у обе установе препознаје важност заједничког рада деце, васпитача и родитеља у обогаћивању радног простора.

Трећи задатак је био да се испита у којој мери васпитачи планирају богаћење радног простора природним материјалима. Резултати показују да су у Вртићу „Младост“ сви анкетирани васпитачи сложили да је у потпуности могуће обогатити радни простор природним материјалима. С друге стране, у ПУ „Чудесна шума“ половина испитаника је изјавила да је у мањој мери могуће обогатити радни простор природним материјалима, док се један део у већој мери слаже и још један део се у потпуности слаже, док један мањи део анкетираних није сагласан. Ови резултати указују на велику спремност васпитача у Вртићу „Младост“ да користе природне материјале, док у ПУ „Чудесна шума“ постоји умеренија спремност и могуће препреке у доступности или интеграцији природних материјала у радни простор.

Анализа резултата по задацима показује да постоји свест о значају различитих просторних целина и материјала у радном простору, као и потреба за њиховим обогаћивањем и реорганизацијом. Васпитачи у обе предшколске установе препознају важност укључивања деце, родитеља и локалне заједнице у процес обогаћивања радног простора, али постоје разлике у степену у којем се ове активности спроводе. Ови резултати указују на потребу за даљим радом на обезбеђивању и укључивању природних материјала у радни простор и повећању сарадње са локалном заједницом.

На основу добијених резултата, будући кораци би требало да укључују бољу обуку и информисање васпитача о предностима коришћења природних материјала у

раду са децом, као и већу координацију и размену искустава између различитих установа. Размена искустава у виду хоризонталне размене и обуке од стране установа као што је ПУ „Моје детињство“, где је примена природних материјала у већој мери заступљена, могла би значајно допринети побољшању квалитета рада са децом у предшколским установама. Ово би омогућило да сва деца имају једнаке шансе за развој и учење кроз интеракцију са природним материјалима, без обзира на установу коју похађају.

Литература

- Војиновић, М. (2022). Могућности истраживања природних материјала у ликовним активностима у вртићу - примери из праксе. *Методичка теорија и пракса*, 25(1), 35–50.
- Каменов, Е. (1997). *Интелектуално васпитање кроз игру*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Каменов, Е. (2006). *Дечија игра*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Карић, С. (2019). *Васпитање за здравље*. Шабац: Висока школа струковних студија за васпитаче у Шапцу.
- Korkmazhan, N. & Gur, C. (2020). Examination of preschool teachers' views on the use. *Ponte Academic Journal*, 76(9), 9–19.
- Марјановић, А. (1984). *Дечја игра и стваралаштво*. Београд: Предшколско дете.
- Мијаиловић, Г. (2018). *Игра као центар предшколског курикулума*. Сремска Митровица: АМ График.
- Митранић, Н. (2016). Смернице за друштвену подршку дечјој игри. *Настава и васпитање*, 65(2), 411–425.
- Месарош Живков, А., Павлица, Д. (2015). Спорт као развојна потреба деце предшколског узраста. *Зборник Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди*, 10(1), 137–149.
- Основе програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“* (2018). „Службени гласник РС”, бр. 88/17 и 27/18 – др. закон.
- Павловић Бренеселовић, Д., Крњаја, Ж.(2012). *Перспектива васпитача о професионалном усавршавању са становништва системске концепције професионалног развоја*. Београд: Институт за педагогију и андрагогију; Филозофски факултет Универзитета у Београду.
- Павловић Бренеселовић, Д., Крњаја, Ж. (2017). *Калеидоскоп: Основе диверсификованих програма предшколског васпитања и образовања*. Београд: Институт за педагогију и андрагогију; Филозофски факултет Универзитета у Београду.

Павловић Бренеселовић, Д., Крњаја, Ж., Бацковић, С. (2022). *Водич за уређење простора у дечјем вртићу: Простор у складу са Основама програма ПВО „Године узлета”*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

Поткоњак, Н., Шимлеша, П. (1989). *Педагошка енциклопедија*. Београд: Завод за издавање уџбеника и наставна средства.

Правилник о ближим условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности предшколске установе (2019). „Сл. гласник РС – Просветни гласник“, бр. 1/2019.

Станисављевић Петровић, З., Павловић, Д. (2017). *Нови медији у раном образовању*. Ниш: Филозофски факултет.

Стојановић, А., Богавац, Д. (2016). *Методичке стратегије развоја дечјих потенцијала у савременој предшколској установи*. Београд: Учитељски факултет.

Требјешанин, Ж. (2000). *Речник психологије*. Београд: Стубови културе.

Прилози

Прилог број 1

Анкетни упитник за васпитаче

Поштовани васпитачи, овим упитником желимо да сазнамо какви су Ваши ставови о примени природних материјала у свакодневном раду са децом. Молимо Вас да искрено одговорите на питања, одабиром понуђених одговора. Упитник се користи за израду мастер рада.

Ваше радно место: Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) ПУ „Моје детињство“, вртић „Младост
- б) ПУ „Чудесна шума“

1. Које просторне целине су доступне у Вашој радној соби? Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) литерарна просторна целина
- б) визуелна просторна целина
- в) просторна целина за осамљивање
- г) просторна целина за конструисање
- д) просторна целина за симболичку игру
- ђ) просторна целина за звук и покрет
- е) кинестетичка просторна целина

2. У радном простору могуће је реорганизовати просторне целине у складу са различитим активностима деце и њиховим потребама? Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) не слажем се
- б) није ми познато
- в) у мањој мери се слажем
- г) у већој мери се слажем
- д) у потпуности се слажем

3. Који од наведених материјала су доступни у Вашем радном простору?

Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) природни материјали
- б) дидактички материјали
- в) полуструктуриран материјал
- г) неструктуриран материјал
- д) нешто друго

4. Сматрате ли да је радни простор могуће обогатити природним материјалима?

Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) не слажем се
- б) није ми познато
- в) у мањој мери се слажем
- г) у већој мери се слажем
- д) у потпуности се слажем

5. Допуну материјала у различитим просторним целинама природним материјалима вршимо на основу праћења дечијих потреба и активности?

Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) не слажем се
- б) није ми познато
- в) у мањој мери се слажем
- г) у већој мери се слажем
- д) у потпуности се слажем

6. У обогаћивању простора природним, и другим материјалима, учествују деца, васпитачи и родитељи заједно? Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) не слажем се
- б) није ми познато
- в) у мањој мери се слажем
- г) у већој мери се слажем
- д) у потпуности се слажем
- у потпуности се слажем

7. У проналаску природних материјала и као извор за истраживање, а као саставни део реалног програма, укључујемо и посете и боравак у локалној заједници? Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) не слажем се
- б) није ми познато
- в) у мањој мери се слажем
- г) у већој мери се слажем
- д) у потпуности се слажем

8. Сматрате ли да употреба природних материјала у свакодневним активностима подстиче децу на смислено ангажовање? Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) не слажем се
- б) није ми познато
- в) у мањој мери се слажем
- г) у већој мери се слажем
- д) у потпуности се слажем

9. На који начин бисте унапредили досадашњу праксу? Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) оплеменивањем радног простора новим материјалима
- б) чешћим ангажовањем родитеља у свакодневни рад
- в) реорганизацијом тренутног простора
- г) нешто друго

10. Шта од наведеног, по Вашем мишљењу, је најефикаснији начин унапређивања постојеће праксе? Заокружите слово испред жељеног одговора.

- а) појединачна размена искуства
- б) заједничко планирање активности на нивоу радне јединице
- в) заједничко самовредновање постојеће праксе
- г) Ваш предлог

**Хвала на
сарадњи!**

Прилог број 2

Чек листа

1.	Просторна целина за конструисање	Природни материјали		Дидактички материјали	Полуструктуриран материјал	Неструктуриран материјал	
2.	Просторна целина за визуелно изражавање	Природни материјали		Дидактички материјали	Полуструктуриран материјал	Неструктуриран материјал	
3.	Просторна целина за симболичку игру	Природни материјали		Дидактички материјали	Полуструктуриран материјал	Неструктуриран материјал	
4.	Просторна целина за осамљивње	Природни материјали		Дидактички материјали	Полуструктуриран материјал	Неструктуриран материјал	
5.	Просторна целина за звук и покрет	Природни материјали		Дидактички материјали	Полуструктуриран материјал	Неструктуриран материјал	
6.	Сензорна просторна целина	Природни материјали		Дидактички материјали	Полуструктуриран материјал	Неструктуриран материјал	